

*В. Г. ФЕДОРЕНКО, д-р екон. наук, академік МКА
Аль Абдаллах Мохамед Сухель Наджем, докторант
О. М. ЛОМАКІНА, докторант
В. А. ПАНКОВ, докторант
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)*

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

Наукові праці МАУП, 2001, вип. 2, с. 161–163

Для країн з перехідною економікою проблема залучення іноземних інвестицій надзвичайно актуальна, тому що вони створюють сприятливі умови та джерела для надходження в країну сучасних технологій і передового управлінського досвіду, насичують вітчизняний ринок якісними товарами й послугами, розширюють експортні можливості країни, сприяють створенню нових робочих місць, збільшують надходження додаткових фінансових коштів у місцеві бюджети. Врешті-решт, це сприяє створенню конкурентоздатних господарських систем і модернізації та реконструкції виробничих структур, забезпеченню диверсифікації капіталу в напрямку соціально орієнтованих структурних перетворень.

Серед радикальних чинників залучення іноземних інвестицій в Україну слід виокремити мотиваційні аспекти. З цією метою доцільно визначити негативні та позитивні домінанти інвестиційно-підприємницького клімату, який забезпечується методами стимулювання інвестицій. У комплексі позитивних чинників особливе місце належить географічному положенню країни, різнобічним запасам природних ресурсів, якості трудового потенціалу, технологічним досягненням тощо. Серед негативних чинників чільне місце посідають соціально-політичне становище, дефіцит державного бюджету й фінансова нестабільність, відсутність заощаджень, недосконалість податкової системи й пільг для інвесторів, вплив національного капіталу за кордон, зростання зовнішньої заборгованості, несприятлива

структура економіки, невпорядкованість законодавства про земельну власність, недоліки в роздержавленні та приватизації, несприятлива криміногенна ситуація й корумпованість влади.

Зарубіжний досвід свідчить, що залежно від загального стану економіки, рівня інфляції, дефіцитності державного бюджету та платіжного балансу, стратегічних завдань і потреб національної (економічної) безпеки в країнах з розвинутою ринковою економікою в післявоєнні часи застосовувалися різні концепції регулювання, кожна з яких містила цільові настанови двох рівнів: кінцеві цілі – зростання національного доходу, підвищення рівня зайнятості, зниження інфляції; проміжні – оптимізація співвідношення між попитом і пропозицією на капітал, нормалізація рівня процентних ставок, динаміки грошової маси.

На сучасному етапі ринкової трансформації економіки нашої країни серед основних методів стимулювання іноземних інвесторів можна виокремити фіскальні та фінансові. Фіскальні методи охоплюють коло важелів, пов'язаних зі зниженням податку на доходи корпорацій, прискореною амортизацією, зменшенням податкових платежів залежно від кількості працівників чи інших видатків, пов'язаних із працею, скороченням податку на доходи залежно від обсягу витрат на маркетинг і підвищення дієздатності підприємства. Крім того, до цієї групи належать заходи, спрямовані на збільшення доданої вартості, стимулювання імпорту, наприклад звільнення

від імпортного мита на інвестиційні товари, обладнання, запчастини, комплектувальні вироби, сировину, пов'язані з виробничим процесом, відстрочення сплати мита на імпортні матеріали, а також стимулювання експорту, перш за все звільнення від експортного мита, сприятливе оподаткування доходів від експорту, зменшення податків на прибуток для діяльності, яка приносить валюту, чи експорту продукції обробної промисловості, повернення мита.

Фінансові методи пов'язані з пільгами у формі прямих субсидій на повне або часткове покриття капіталовкладень виробництва чи вартості маркетингу інвестиційного проекту, різних позик або їх гарантування, покриття венчурного капіталу за рахунок коштів державного бюджету. До цієї групи можна віднести державне страхування за пільговими ставками, покриття від коливань валютного курсу, знецінення валюти, некомерційних ризиків (у разі експропріації чи політичних зрушень).

Можна виокремити також інші мотиваційні стимули: субсидування послуг, зокрема допомоги в пошуках ресурсів на фінансування й реалізацію проекту та управління ним, надання інформації про ринки, наявність сировини, допомоги в навчанні й перенавчанні персоналу; технічне сприяння ноу-хау; укладання профорієнтаційних урядових контрактів; захист від імпортної конкуренції; пільговий режим стосовно курсу іноземної валюти, включаючи спеціальний валютний курс; певні знижки під час переказу прибутку чи капіталу.

Стимулювання надходження прямих іноземних інвестицій на макроекономічному рівні здійснюється за допомогою податків, тарифів, амортизації, заробітної плати, цін, валютних курсів; на макроекономічному – інструментів, що детермінують функціонування фірми: вимог до власності, місцевого регулювання цін, лімітування фінансових коштів для інвестицій, набору робочої сили, експортних обмежень, ліцензування імпорту, контролю за застосуванням технологій, іноземної валюти, розміру відпускних цін. Заходи щодо регулювання та підвищення результативності діяльності іноземних інвесторів охоплюють широку гаму законодавчо закріплених елементів, серед яких можна виокремити насамперед регулювання інвестицій та участь у власності, вимог до результатів господарської діяльності, системи інвестиційних пільг та інвестиційних гарантій.

У науково-практичному аспекті для вирішення питань мотивації зарубіжного інвестування

необхідно врахувати загальноекономічні, зовнішньоекономічні та соціально-політичні чинники стимулювання. Класифікацію форм мотивації, що визначають умови стимулювання інвестиційної діяльності, наведено в таблиці.

Форми мотивації інвестиційної діяльності

Форми стимулювання	Інструменти стимулювання
Фінансово-кредитні стимули	Безпроцентні кредити Пільгові кредити Інвестиційні гарантії
Податкове стимулювання	Зниження ставки податку Податкові угоди з іншими країнами Зняття податків на реінвестиції Безмитний імпорту обладнання й сировини Прискорена амортизація Податкові кредити
Стимулювання інфраструктурного забезпечення	Надання землі в безплатне користування чи за пільговими цінами Надання будівель і споруд у безплатне користування чи за пільговими цінами Субсидії за користування електроенергією Транспортні гранти Пільги щодо фрахту
Стимулювання конкретних інвестиційних проектів	Гранти (цільове фінансування) ресурсоприродоохоронного обладнання Гранти проектів, орієнтованих на підвищення кваліфікації кадрів, поліпшення умов праці Сприяння у здійсненні техніко-економічних обґрунтувань проектів
Протекціоністські заходи	Тарифи та нетарифні інструменти

Мотиваційні заходи щодо стимулювання іноземних інвестицій постійно вдосконалюються не тільки в межах окремих країн, а й їх регіонів і подекуди міст. Так, на початку 90-х років ХХ ст. у країнах, що розвиваються, існувало понад 40 різноманітних пільг і заохочень для іноземних інвесторів, а останнім часом понад 70 держав лібералізували режими інвестування у видобувній промисловості. Існують інші податкові пільги: наприклад, компаніям-інвесторам дозволено прискорену амортизацію (у Бразилії – 50–60 % капіталу за перший рік, Малайзії – 100 % протягом двох років).

В останні роки практика залучення іноземних інвестицій значно збагатилася. Так, досвід ряду країн Латинської Америки, Африки, Південно-Східної Азії свідчить, що система інвестиційних пільг може бути класифікована на два види ре-

жимів: звичайні та спеціальні. Звичайні пільги спрямовані на покращання макро- та мікроекономічної ситуації, у той час як спеціальні – на стимулювання інвестиційної та суміжних з нею видів діяльності, стратегічно важливих і пріоритетних галузей, підгалузей, підприємств і регіонів. Утім зазначимо, що здебільшого податкове стимулювання відіграє важливу, але не вирішальну роль у прийнятті фірмою рішення щодо інвестування. До уваги здебільшого приймається можливість обходу багатьох митних перешкод за допомогою прямого іноземного інвестування. Податкові ж стимули впливають на розміщення інвестицій експортно орієнтованого характеру чи у видобувні галузі. Наприклад, зарубіжне інвестування імпортозамінного виробництва не таке еластичне до наявності податкових пільг і позбавляє країну податкових надходжень.

Спеціальні пільги, у свою чергу, можна поділити на факторні (звільнення від оподаткування, гарантування позик, прискорення податкового кредиту та податкової знижки), відведення в оренду землі на пільгових умовах, субсидування підприємств, що виконують певні вимоги – створюють нові робочі місця, стимулюють підготовку кадрів. У плані надання спеціальних пільг можна виокремити також товарні пільги, зокрема захист виробників від конкуренції за допомогою тарифних і нетарифних імпорتنних бар'єрів. Цю групу пільг часто застосовують для залучення іноземних інвестицій, що мають інвертований напрямок, на відміну від факторних, які спрямовані переважно на стимулювання діяльності експортно орієнтованих підприємств.

Для активізації іноземної інвестиційної діяльності важливим спонукальним мотивом є податкові пільги. На початку 90-х років їх не надавали лише 4 зі 103 країн. Найістотніші з них – зменшення податків на прибуток, що супроводжується податковими канікулами, звільнення від імпортного мита, зменшення мита, податкові пільги на реінвестування, прискорена амортизація тощо. Взагалі номенклатура пільг останніми роками має тенденцію до зростання, проте в деяких регіонах їх надання вповільнилося. Зокрема, у країнах Африки, Центральної та Східної Європи зменшилися державні дотації та пільгові позики для стимулювання промислового та регіонального розвитку. Водночас у країнах, що розвиваються, навпаки, основними видами пільг є податкові канікули, звільнення від імпортного мита та його повернення. Як правило, податкові

канікули сягають 5, подекуди 10 та 25 років після початку інвестування (у Бангладеш – 4–12 років, Малайзії – 5–10, Марокко – 10–14, Таїланді – 3–8), а тарифні знижки відповідно 5–10 і 10–25 років. У постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи окрім них існують знижки податку на прибуток.

Вагомим мотиваційним чинником створення сприятливого податкового режиму для іноземних інвесторів є також звільнення інвесторів від подвійного оподаткування за рахунок податкового кредиту та податкової знижки. Як правило, пільги на податковий кредит отримують компанії, які ведуть НДКР і сприяють підвищенню кваліфікації робочої сили.

Таким чином, з метою стимулювання залучення іноземних інвестицій в Україну доцільно використовувати різноманітні фінансові та фіскальні пільги. Серед радикальних мотиваційних інструментів впливу на інвестиційну політику найважливішими є податки й амортизація. Як свідчить зарубіжний досвід, за допомогою зміни величини податків, запровадження податкових пільг, збільшення чи зменшення термінів амортизації визначаються сфери вигіднішого вкладання капіталу, що зрештою спрямовує рух економіки в заданому напрямку. Останніми роками особливо значення в країнах з розвинутою економікою набувають дострокова амортизація, різні види зниження податків і звільнення від сплати обов'язкових податків, кредитування. Використовуються й інші стимули: зменшення внесків на соціальні потреби, звільнення від оподаткування інвестиційних резервів, а також деякі альтернативні пільгові режими.

Література

1. Богиня Д., Волинський Г. Структурна перебудова економіки і проблема інвестицій // Економіка України. — 1997. — № 12. — С. 41 — 50.
2. Гаврилюк О. В. Іноземні інвестиції. — К.: Ін-т світової екон. і міжнар. відносин НАН України, 1998. — 200 с.
3. Статистичний щорічник України за 1997 рік. — К.: Укр. енцикл., 1999. — 624 с.
4. *Fiscal Incentives for Investment and Innovation* /Ed. A. Shah. — Washington D.C.: The Int. Bank for Reconstruction and Development: The World Bank, 1995. — 725 p.